

FİKİRLER

Cilt : 3

15 Nisan 1931

Sayı : 68

Ahlâk Terbiyesi

Ahlâk terbiyesi; bir itiyat, zekâ, his ve irade me'selesidir.

Ahlâklı adam, hiç şüphesiz, her şeyden evvel, her günkü hayatın bizden istediği bin bir küçük ahlâki hareketi mihaniki bir surette, düşünmeksizin yapmak itiyadını kazanmış olan insandır.

Fakat bu kâfi değildir. Aynı zamanda istisnai vaziyetlerde mühim ve ciddi bir iş için karar vereceğimiz ve hareket edeceğimiz zamanlarda, malumatımız ve zekâmız sayesinde ne yapılması, neden içtinap edilmesi lâzım geldiğini görmek, yani ahlâki hareketin hangisi olduğunu tefrik ve temyiz etmek lâzımdır.

Bu da kâfi değildir. Bundan başka lâzımdır ki bizim bu hareketi, muhtemel bütün mahzurlu neticelerine rağmen, istememiz, şiddetle arzu etmemiz lâzımdır. Bu ise, ancak bizde mevcut olan izzeti nefis, hemcinslerimize karşı muhabbet, tesanüt.. yani iyilik güzellik ve doğruluk hislerinin tesiri altında, onların sevki ile temin edilebilir.

Nihayet lâzımdır ki, bu itiyatların, fikirlerin ve hislerin hey'eti mecmuası; bizim içimizde yaşıyan ve yanan bir hayat mefkûresi'nden ilham, kuvvet ve hız alsın ve en güzel, en iyi, en doğru olan bu idealin tahakkukuna hizmet etsin. Lâzımdır ki içimizde yanan bu ateş; irademizin zayıfladığı, yeis ve nevmidiye düşmek üzere bulunduğumuz zamanlarda bizi korusun ve tutsun, bize kuvvet, cesaret ve metanet versin.

Bizi, önümüze çıkan müşküllere ve manialara rağmen faaliyete sevketsin.

Şu mühim noktayı da ilâve etmek mecburiyeti vardır ki: bu tarzda telâkki edildiğine göre **ahlâkî adam**, karıncayı incitmekten, kimsenin gönlünü kırmaktan çekinen fenalığa karşı daima iyilikle mukabele eden, kusurları, vazifenaşınaslıkları görmiyen ve ihtar etmiyen adam değildir.

İyiye sevmek neye yarar, eğer karşısındakiler senin bu iyiliğinden istifade ederek sana ve başkalarına fenalık edecek olurlarsa!

Doğruyu sevmekte ne fayda vardır, eğer etrafındaki insanların mütemadiyen yalan söylemelerine ve herkesi aldatmalarına müsaade ediyorsan!

Nazari bir surette güzeli sevmenin manası var mıdır, eğer çirkinliklerle dolu olan muhitinde güzeli yaşatamıyorsan, güzelliği tesis edemiyorsan!

Ahlâklî bir adam tam bir adamdır

Anlamak için kafasında bilgi, duymak ve istemek için kalbinde his ve heyecan, yapmak iradesi kendinde bulunan insandır.

Ahlâklî insan bazan - hayata, tabiata hürmet ettiği için - karıncayı ezmekten sakınır. Ahlâklî insanın kalbinde şefekat ve merhamet hisleri herkesten fazla yer tutmuş olduğu için lüzumsuz yere kalp kırmaz. Ahlâklî insanda tesanüt hissi kuvvetli olduğu ve hizmet hissi ile meşbu bulunduğu için zaiflerin, âcizlerin ve muhtaçların maddî ve manevî yardımına koşar.

Fakat ahlâklî insan hakikati her şeyin fevkinde tuttuğu için yalana tahammül edemez. Yalancıların yalanlarını meydana çıkarır, riyakârların maskelerini yüzünden alır. Ahlâklî insan hakkı herşeyden muhterem gördüğü için ve çok sevdiği için haksızlığa tahammül edemez, haksızlık edenlerin lâyık oldukları cezaya çarpmalarına ve bir daha haksızlık edemeyecek bir hale gelmelerine çalışır. Ahlâklî adam vazifeyi muhterem tanıdığı için vazifesini yapmıyanları vazifeye davet eder, elindeki bütün vasıtalarla ona vazifesini yaptırmağı kendisine

vazife bilir.

Ahlâklî adamın her zaman ve her yerde haklıyı haksızdan tefrik edecek kadar keskin bir zekâsı vardır.

Bütün çirkinlikler arasında güzeli görecekt kadar ince bir hassasiyeti vardır.

Fakat aynı zamanda, onun elleri, hakka ve hakikata, iffet ve namusa uzanan elleri kırarak kadar kuvvetlidir.

*
**

Bu verdiğimiz izahattan anlaşılıyor ki: sadece zeki, sadece hassas, yahut sadece irâdeli bir insan tam insan olamaz.

Ahlâklî adam; faaliyetini sevk ve idare edecek ve besliyecek keskin bir zekâ, ince bir hassasiyet ve bütün bunların kuvvet ve ilham aldığı ve tabi bulunduğu yüksek bir mefkûre sahibi olan insandır.

Gayesi; ahlâkî itiyatlar, fikirler, hisler ve mefkûre kazandırmak olan **ahlâk terbiyesi** nasıl temin edilebilir?

1 — Nadir istisnalardan sarfınazar bütün terbiyecilerin mutabık kaldıkları bir nokta vardır. Çocuğa **ahlâkî itiyatlar** kazandırmak için onların akıl, hissiyat ve iradelerinin inkişaf ve teşekkül edeceği zaman beklenemir. Daha küçük yaştan itibaren onlara iyi itiyatlar aldırmağa çalışmalıyız. Bunu temin için şüphesiz onların akıl ve izanlarına müracaat edemeyiz. Mahiyeti itibarile az çok **tedribî** olan vasıtalarla bunu yapmak mecburiyetindeyiz ve bunu yapmak, çocuğun bedeni ve ruhi sıhhati namına pek büyük bir iyilik olur.

Çocuklara, daha küçük yaşlarında iken, lâzım olan sıhhi ve ahlâkî itiyatları asgari zahmetle kazandırmak lâzımdır. Aksi takdirde, fena ve gayri sıhhi itiyatlar kazanacaklar; ve istimal ve zamanla kökleşecek olan bu fena itiyatları sökmek ve yerlerine iyilerini ikame etmek çok müşkül, zahmetli, bazan da maalesef gayri mümkün bir şey olacaktır.

Hulâsa ilk hayat devresinde çocukların **münakislerini** inzibat altına almak, bazı ilcalarına mukavemet etmek, bazı esaslara riayet etmek... gibi - bütün hayat müddetince devam edecek olan - iyi itiyatların kazandırılmasına son derece ehem-

miyet vermek lâzımdır.

Esasen itiyatların müessiriyeti yalnız ilk çocukluğa inhisar etmez. Bu itiyatlar, her yaşta bir otomatizm vaz'iyeti tesisine saidirlerki bu otomatizm; fiziki ve fikri faaliyet için olduğu kadar ahlâki faaliyet için de lâzım ve zaruridir.

Eğer bir hareketin ahlâki kıymeti, hareketi yapan insanın sarfettiği cehit ve zahmetle değil fakat bu hareketten diğerleri için hasıl olan fayda ile ölçüleceği kabul edilecek olursa, kabul etmek mecburiyetindeyizki terbiyenin gayesi, faaliyetleri tabii bir surette ahlâki olan insanlar yetiştirmekten ibarettir.

Bu tipte insanlar yetiştirmek hususunda itiyatlarla beraber - biraz sonra mevzuu bahs edeceğimiz - zekânın ahlâki hislerinin de büyük bir rolü vardır; bunlar müteakibilen birbirlerine yardım ederler. Zira, başkalarının lehine ve hayrına yapılan hareketler- hatta bunlar sadece basit bir nezaket ve hürmet hareketleri dahi olsalar- kendilerine tekabül eden hisleri idame ve takviye, hatta bazan tesise hizmet ederler.

Gayet tabiidirki çocuklara ilk yaşlarında tedrihi vasıtalarla kazandırdığınız bu basit itiyatları, yaşları büyüdükçe terbiyevi vasıtalarla kazandıracağımız daha yüksek ahlâki ve içtimai itiyatlarla tamamlayacağız, takviye edeceğiz. Bu suretle onlarda ilk yaşların tazyik münasebetlerinden doğan yekcihet hürmet hissi yerine, tesis edeceğimiz Self government sisteminde hâkim olan iştiraki mesai münasebatından doğan müteakibil hürmet hissi hâkim olacaktır ve binnetice (heterenome) bir ahlâk yerine (Autonome - muhtar) bir ahlâk teessüs edecektir.

2 — Böyle iyi ahlâki itiyatlarla teçhiz ettiğimiz çocukların, akıl ve iz'an yaşına geldikleri zaman bu ampirik ahlâki teşekküllerini rasyonel bir teşekkül ile tamamlamaları lâzımdır. Ahlâk esaslarını fikri beşerde mevcut olan en kuvvetli ve umumî olan bir şey, yani akıl üzerine istinat ettirmek, bu esaslara aklın muvafakatini temin etmek zamanı gelmiştir.

Aledderecat birbirine merbut olan ve hepsi mefkûreye merbut ve tabii bulunan bir takım kıymet hükümlerini, çocukların şuurlarının müdahalesi olmaksızın, tazyik veya telkin vasıtalarıyla kabul ettirmek kâfi değildir. Aynı zamanda

çocukları, hareketlerinin saikleri olan, faaliyetlerinde kuvvet aldıkları bu kıymet hükümleri üzerinde düşünürmek bunların kıymet ve lüzumlarını onlara takdir ettirmek lâzımdır.

İnsanların muhtelif sahalardaki vazifelerinin nelerden ibaret olduğunu mücerret ve umumî surette öğreten ahlâk kitaplarının ve ahlâk derslerinin vazifesi budur.

Hiç şüphesizdirki çocuklar, hattı hareket kaidelerini lüzümlu ve meşru kılan hayatî, ruhi ve içtimai sebepleri anlamaya kabiliyetli oldukları, yani umumî fikri terbiyeleri genişlediği nisbette bu nazari ahlâk tedrisatından istifade edeceklerdir.

Fakat, bu şekilde tedris edilen ahlâk derslerine çocukların alâkadar olmadıkları ve sonradan unutulmaya mahkûm bir takım iğreti fikirler kazandırmaktan başka bir faydası olmadığını söylemek de bir hakikat borcudur.

Bu suretle kazanılan fikir ve esaslar, gençleri faaliyete sevk edecek derecede taazzi etmiş, benimsenmiş fikir - kuvvetler değildir.

Gençler kendilerine tedris edilen ve ekseriya kendi yaşadıkları hayatla irtibatını görmedikleri ve esasen ailevi, mektebi ve umumî hayatın mütemadi tekziplerine maruz kalan bu ahlâk esaslarının nereden ve niçin çıktıklarından haberdar değildirler.

İşte bunun içindirki bazı terbiyeciler ve mürebbiler, ahlâk derslerine cazip bir şekil ve aynı zamanda büyük bir nüfuz kudreti verebilmek için, çocukların yaşadıkları hayatı esas olarak almak ve hayat hadiselerinin ortaya koydukları ahlâk me'seleleri üzerinde çocukları düşünürmeğe sevk etmek ve ahlâk esaslarını bu müsterek tetkik ve münakaşalardan çıkarmaya muvafık bulmuşlardır. Çünkü ancak bu suretle kendilerinin ve başkalarının hareket ve faaliyetleri ve bunların sebep ve neticeleri üzerinde düşünmeğe alışan, hareketlerinin dayanaacağı esasları kendi şahsi tecrübe ve fikri faaliyetlerinden çıkaran ve bu suretle kendi ahlâklarını kendileri yapan, kendi mefkûrelerini kendileri tesis eden insanlardirki hakikaten ahlâki insanlar olabilir.

Bunun içindirki muallim sınıf ve mektep hayatının muhtelif

hadiselerinden istifade ederek çocukları düşünmeğe sevketmeli her hangi bir kaza münasebetle bunun sebeplerini ve muhtemel neticelerini tebarüz ettirmeli; düşünmeden atılan bir taşın bir göz çıkarabileceğini; kaba bir şaka esnasında kırılan bir kolun bir insanı bütün hayatı müddetince sakat bırakabileceğini göstermeli daha doğrusu buldurmalıdır. Çocuklarda ahlâki vicdanın teşekkülüne hizmete den bu ahlâk musahabelerini muallim arkadaşlarımıza hararetle tavsiye ederiz. [*]

Ancak bir sınıf veya mektepte vukua gelen hadiselerle iktifa etmek doğru olmaz. Mektep pencerelerini harici hayata geniş açmalıdır. Talebeyi; harici hayatın meşgul olunmağa, üzerinde tevakkuf edilmeğe değer ehemmiyetli hadiselerle alakadar etmelidir.

Çocukların, yaşadıkları mahalli, milli ve beynelmilel hayatın şayanı dikkat hadiselerine karşı tecessüs ve alâkalarını uyardırmak onları ekseriya içtimai işlere karşı alâkasızlığa sevkeden hodbin lâkaydiye karşı mücadele etmenin en emin bir çaresidir.

Çocuklar, muallimlerle birlikte ve onların rehberliği altında bütün bu hayat hadiseleri münasebetle ortaya çıkan ahlâk meselelerini ilmi zihniyetle ve yüksek ahlâki prensiplerin aydınlığı altında tetkik edecekler, en muvafık sureti halleri bulacaklar, ahlâki hükümler vereceklerdir.

3 — Çocuklara mektepte ahlâki heyecanlar kazandırmak büyük, mekâyada, muallimin mizacına ve seviyesine bağlıdır. Tabiidirki hiç kimse kendinde olmıyan bir şeyi başkasına veremez. Çocuklara büyük ve güzel bir hareketten bahseden bir muallimin sıcak ve harareti sözleri, duyduğu büyük heyecan çocuklara da sirayet eder. Taklit ve telkin neticesi onların da kalpleri, gayri ihtiyari bir surette aynı hislerle çarpar. Bu vaz'iyetler bir çok defalar tekerrür edecek olursa çocuklar, ahlâki hareketler karşısında heyecana gelmek kabiliyetini kazanırlar.

[*] Mlle Regard in «Dans une petite école» isimindeki kitabından türkçeye nakledüp yakında çıkacak olan eserin, meslekdaşlarımız bu hususta çok faydalı fikirler vereceğine kaniim.

Yüksek ahlâki kıymette edebî eserler, musiki parçaları, tabiatın ve san'atın güzel eserleri, umumiyetle bütün güzel şeyler ruhu yükselten her şey insanı ahlâklaştırır.

Muhakkaktırki güzel şeylerin teması insanı iyi şeyleri tanımağa ve yapmağa sevkeder.

Bedii zevkin terbiyesi sahasında elde ettiğimiz her muvaffakiyetin bir ahlâki kazanç olduğundan şüphe etmemeliyiz. Bunun içindirki, mekteplerde çok ihmal edilen bu hissiyat terbiyesine lâyık olduğu ehemmiyeti vermek zamanı gelmiştir. Bu, zannolunduğu kadar güç ve masraflı bir iş değildir. Bir iki saksı çiçek, bir kaç resim, biraz intizam, ekseriya bir sınıfı güzalleştirmek, ona bedii bir manzara vermek için kâfi gelebilir.

4 — Fakat bu suretle terbiye edilen hassasiyetin bütün semerelerini verebilmesi için ruhların şevk vecit - *enthousiasme*) ateşi ile ısınması lâzımdır. Ancak şevk dirki büyük şeylerin yapılmasını mümkün kılar. Gençlerin her günkü hayatlarının ihtiyaçlarını aşan lâintifai yüksek bir gayeye aşık olmalarını temin etmek lâzımdır. İnsanda yüksek bir ahlâki hayat yaşamak idaresi ancak yüksek bir ideal sahibi olmakla teşekkül edecektir. İnsan ancak böyle bir ideal sahibi olduğu zamandırki, ruhunun bütün kuvvetlerini bu idealin tahakkuku için daimî seferber haline koymak iradesine malik olacaktır.

Hayatı manasız bulan, kendisinin hayatta oynıyacak bir rolü olduğuna kani olmıyan bir insanın yüksek bir ahlâki hayat yaşamasına imkân yoktur.

Filhakika eğer hayat bir şeye yaramıyacaksa ve bütün insani cehitler boşa gidecekse, eğer insan bir takım kör kuvvetlerin elinde bir oyuncaktan başka bir şey değilse, yüksek ahlâki hayat yaşamak için arzularımızı, insiyaklarımızı istihlalarımızı tazyik etmekte mana kalırmı?

Her insanın; hayatın bir manası olduğuna, bir şeye yaradığına ve kendisinin bu hayatta oynıyacağı bir rolü olduğuna kani bulunması lâzımdır. Bu kanaattirki insana yüksek ahlâki hayat yaşayabilmek için lâzım olan irade kuvvetini verecektir.

İdealdirki insanı gayesini tahakkuk ettirebilmek için karşısına

çıkacak binbir müşkülü yenmek iktidarını kazandırır.

Çocuklara ve gençlere, hayatın yaşanmağa değer bir şey olduğunu göstermek, onlara yüksek bir ideal kazandırmak için müracaat edeceğimiz en emin vasıta ise; onlara büyük adamların hayatlarını tanıtmak ve okutmaktır. O adamlarki; insanların ihtiyaçlarını tatmin etmek, sefaletlerini azaltmak, hayatı haki-katen yaşanmağa değer bir hale getirmek ve güzelleştirmek, maddî ve manevî esaretlerden kurtarmak için çalışmışlar, ve bu yüksek ideallerin tahakkuku için çarpışmışlar mahrumiyetlere katlanmışlar, kendi hayatlarını feda etmişler ve bilhassa bu mücadelede en büyük zevk ve saadeti bulmuşlardır.

Bütün bu sabır metanet, azmü irade, fedakârlık, ve feragat ulüvvü cenap hareketlerine, bu asil hamlelere şahit olan çocukların bunlardan mütessir olmamalarına imkân yoktur.

İşte görülüyorki mektepler, kelimenin en tam manasile ahlâki insanlar yetiştirmek için bu saydığımız vasıtaların hepsine müracaat etmek mecburiyetindedirler.

Sadrettin Celâl

Bir ay Rus çocuklarla beraber:

Leningrad Pedagoji Sergisi

— 2 —

Din aleyhine terbiye salonu:

Bu günkü Rusyada din müessesesini yıkmak için her dürlü tedbirler alınmıştır. Mektep bu yıkıcı âmillerin başındadır. Kilise ve din adamlarının halkı aldattığı, şahsi menfaat kaygusile fenalığı, riyayı ve hileyi himaye ettiği Rus inkilâpçılarında iman halindedir. Rusyada en çok tesadüf edilen ve sistem halinde devam eden faaliyetlerden biri de din aleyhinde propaganda teşkilâtıdır. Leningrad pedagoji sergisinin büyük bir salonu bu maksada tahsis olunmuştur. Burada evvela Rusyada sakin muhtelif milletler arasında dini vaziyeti gösteren grafik ve şemalara tesadüf edilmektedir. Büyük yağlı boya levhalarda militarist çar zabiti ile büyük sermaye sahiplerinin ve dinin mümessili olan papanın ellerinde kamçılarla Rusyaya hücum ettikleri görülüyor. Büyük bir harita (Leningrad) şehrindeki mekteplerde ne miktar dinli, dinsiz talebe mevcut olduğunu gösteriyor. Buna nazaran (Leningrad) ilk mekteplerinde:

927 — 928 senelerinde çocukların	% 61	dinsiz	% 39	dinli
28 — 29	»	»	% 73	dinsiz % 27 dinli
29 — 30	»	»	% 86	dinsiz % 14 dinli kalmış
30 — 31	»	dinsiz talebenin adedi	% 90	a çıkmıştır.

Sergi tarihinden 4 ay evvel yapılan ankette mütebaki 9 dinli çocuğun % 3 nün din namına hiç bir şeye inanmadığı, % 6 sinde kararsız olduğu görülmüş. Bundan başka:

Şehirdeki talebenin % 92 si haç taşıyor, % 8 çocuk haç taşıyor. İlk mektep talebesinin % 93 ü kiliseye gitmiyor.

% 7 si ancak ihtiyar ebeveynin ısrarile ve ninesile birlikte kiliseye gidiyor. % 78 çocuğun evinde mukaddes resim ve eşyadan hiç biri yoktur. %42 çocuk ebeveyninin evlerinde henüz haç, fener, resim gibi mukaddesat bulunuyor.

Din aleyhinde terbiye salonunda dünyanın yaradılışına ait efsane ve batıl itikatlar resimle canlandırılmıştır. Bu efsanelere göre bir resimde dünya öküzün boynuzları üzerinde gösteriliyor. Diğer bir renkli ve matbu resimde izciler ihtiyar ninelerinin evindeki dini köşenin mukaddes resim ve heykellerini indirerek yerine evin aynı köşesine (radyo) koyuyorlar, ihtiyar nine ve kadınlar bunun karşısında havf ve haşyet içindedirler. Niçin gökten taş yağmıyor diye birbirlerine bakıyorlar. Kapıdan kırmızı başlıklı yeni nesle mensup, aile efradı sahneyi gülerek seyrediyorlar. - Din aleyhine propağandaya ait resim derslerinde yapılmış bir çok çocuk defterleri vardır. Bu defterlerde çar burjuvaları, kiliseler, papaslar, kilise eşyası, kapitalistler hep bir arada sulu boya ile çok canlı bir surette tenvir edilmiştir. Bu salonda din aleyhine yazılmış propağanda cümlelerine tesadüf edilmektedir. Bir duvarda: (Din milletlerin afyonudur) yazılı. Aynı cümle kırmızı meydanı Moskova şehremaneti binasının duvarına hak edilmiştir. (Elhamdülillah biz dinsiziz.) (kilise çanlarını getiriniz, traktor yapalım!) (kitabı mukaddesin haçını kaldırmamız altından derhal toplar ve muharebe çıkar) gibi cümlelerde vardır. - Müteaddit resimlerde dinî, batıl ve gayri ahlâki şeylerin hepsi birer fizionomi ile tasvir ve ifade edilmiştir. Her zümreyi ifade eden çehrenin üstüne (X) ile bir iptal işareti çekilmiştir. İptal edilmiş çehrelerin başlıcaları şunlardır: tefrikacı, mütegalibe, ayyaş, bürokrat, külhan beyi, tembel, hazır yiyici, hırsız, soyguncu, papas, çalıştırıp yiyici, burjuva.... ilâh - büyük bir levhada bir çar burjuvası elile halkın boğzından sıkıyor, ağzile ona (din kardeşim) diyor, diğer bir levhada papas sovyet Rusya için bir elile bıçağını bileyor, diğer elile kitabı mukaddesi gösteriyor - diğer bir levhada papasın elbisesi altından toplar, bıçaklar, mitralyozlar görünüyor - çocuklar din aleyhinde yapılmış bir çok karikatörleri gazetelerden keserek albumler vucude getirmişlerdir. - Diğer bir levhada büyük sermaye sahipleriyle birlikte papa silâhlarına haçın zaviyesini mesnet yaparak Rusyaya nişan

almaktadırlar. Diğer bir levhada büyük dinî bir bayram günü olan Paskalyada muhteşem elbiseler giyinmiş burjuvalarla cahil çıplak ve düşkün brakılmış halk aynı dinin kardeşleri diye öpüşüyorlar, halk ile öpüşen her çar adamının arkasında bir kamçı saklı olduğu görünüyor. Paskalyadan evvel ortodokslarda 7 hafta müddetle et, süt, yumurta, yağ yemek memnu idi. Büyükler küçükler bu müddet zarfında yalnız birer parça balık yiyebilirlerdi. Bu oruç müddetinden sonra kemalî hırsla fevkalâde yemekler yenilince evde bir çok çocuklar hastalanup yatağa düşüyorlardı. Bu hadise (oruç, oburluk, hastalık) gibi üç safhasile ayrı levhalarda tasvir ve tabedilmiştir. Diğer büyük bir resimde İsanın, dinin bütün dedikleri bir sabun köpüğünden ibaret gösteriliyor - diğer bir levhada halk eskiden her gün kapıya bakarak beklediği İsanın velbasü badelmeytini kapusunun arkasına büyük bir taş yerleştirerek: (artık bu efsane yeter!) hükmile karşılıyor. Papas kolhozları, yani kollektivize edilmiş köyleri ahaliye şöyle izah ediyor: kolhoz gökte bekleyen ve sizi her an yıtacak olan büyük bir ejderhadır. - Diğer bir levha büyük fabrikaların getireceği seller içinde kilise halkının ve din adamlarının nasıl boğulacağını tasvir ediyor. - Başka bir resim dindarlığı şöyle tasvir ediyor: Bir çocuk İsanın heykeli önünde diz çökmüştür. Fakat bu çocuk aynı zamanda boğazından kendisini kalın bir zincirle İsaye bağlanmıştır. - Bu salonda dinî meselelere dair açılmış anketlerde vardır. Çocuklar bu anketlerin ihtiva ettiği suallerin cevaplarını yazarak kutulara atacaktırlar. Dine dair sorulan başlıca sualler şunlardır: Allah varmıdır? İnsan nasıl halk edildi, şeytan var mı, güneş nasıl halk edildi? İlk insan hangi dinden idi? Dindar adamlar niçin oruç tutar, niçin kuşlar hayvanlar kendi aralarında anlaşılarda biz anlaşılamayız? Niçin dini bayramlar yapılmıyorda sovyet bayramları yapılıyor? - Muhtelif fotoğraflar kilise iken boyanarak halk kooperatifi yapılmış binaları gösteriyor - köy mekteplerinde çocuklar arasında din aleyhinde talebe

teşkilâtı vardır. - Bu çocuklar paskalya günlerinde oruç tutacaklarına kırlarda geziyorlar, ve dindarlar aleyhine büyük duvar gazeteleri hazırlıyorlar- şarkılar söylüyorlar, çiçek topluyorlar, diğer bir çok fotoğraflarda çocukların din aleyhinde yaptıkları karnaval alayları görülüyor. İki büyük renkli resimde: (1) mektepliler paskalya yapmazlar, (2) mayısı teş'it ederler. Mevzuları canlı bir halde tasvir edilmiştir. Şeytanla papas yan yana görülmektedir. Köylü mahsulünü harap eden sığan, köstebek gibi muzir hayvanları papasların mukaddes, tutsülü sularla dinî merasim yaparak öldürmeğe çalıştıkları, zaif cılız başakların dibinde bu hayvanların dans ettikleri görülmektedir. Diğer bir levhada aynı hayvanların fennî usul ile makine vasıtasile nasıl imha edildiği, kuvvetli başakları, mes'ut köylüyü gösteriyor. Din aleyhinde terbiye salonu din aleyhinde yazılmış binlerce kitabı ihtiva eden bir neşriyat dairesile nihayet bulmaktadır. - Bitmedi -

Ahmet Hikmet

Prağmatizm nedir?

« Vilyam Ceymis » den

II

(Baş tarafı 67 nci numaralı nushamızda)

«Hareket ve sıretimize müessir olan bütün şe'niyetlerin hakikî manası bu müessiriyette mündemîçtir. Derslerimde meseleyi şu şekilde vazetmek itiyadını takip eyledim. Âlem hangi noktânazara göre mütehaliftir. Şu veya bu şikkîn hakikî oluşuna nazaran değilmi? Fakat eğer bu fark ve tehalüfû tespit edemiyorsam artık iki fikir arasındaki taarüz hiç bir manayı hatz değildir.» Tabiri diğerle muarız iki mefhumun amelî mana ve delâletleri aynı olabılır. O halde hiç bir fikir amelî manası haricinde diğer bir manayı hatz değildir.

Osvalt bir konferansında meseleyi tavzih için şöyle bir misal veriyor. «Uzun zamandanberi kimyagerler tautomères denilen bazı cisimlerin havassı üzerinde münakaşa ediyorlar. Bu havas şu iki nazariye ile alâkadar görünüyor. Terkiplerî mütehalif fakat hassaları arasında aynıyet bulunan bu cisimlerin terkiplerinde müvellüdülma atomu seyyalimidir? Yoksa muhtelif şekilde imtizaçlardan dolayı bize ayrı iki cisim halinde görünüyor. Bu hususta ki münazaa hararellidir. Fakat hiç bir neticesi de yoktur.

«Eğer muhalifler bu iki nazariyeden biri yahut diğerinin sahih olduğuna göre husule gelen tecrübî vaklada ne fark olduğunu birbirlerine sormuş 'olsalar böyle bir münazaa artık zuhur etmezdi. Bu âdeta iptidai devirlerde tahammür fillni filan peri veya şeytana atfeden basit izaha teşbih olunabilir. İster biri ister öteki amel olsun. Tahammür dalma aynı kalan bir neticedir.»

Aynı şekilde felsefi taaruzlarda da aslı mana ileriye sürülen delillerin ameli hayatta husule getirecekleri farklarda aranmalıdır. Fikir bana ve başkalarına göre yevmî ve müşahhas hayattaki amallimizin alacağı istikamele yaptığı tesir nispetinde manalıdır.

Görülüyor ki pragmatizmde yeni hiç bir şey yoktur. Sokrat bile ne kadar zaman evvel aynı prensibin mensubu ve tatbikatçısı idi, Aristo aynı şey'i bir sistem haline getirmeğe çalışmıştır. Lok, Berkley Hlum bu bapta müteaddit hakikatlar tesisine muvaffak oldular. Pragmatizmin bütün bu mübeşşirleri onu kısım kısım istismale muvaffak olmuşlardır. Onlar bahsın mukaddemesini yaptılar. Bugün ise tedvinine çalışılıyor.

Prağmatiklerin vaziyeti aşağı yukarı ampristlerin vaz'ına benzer. Yalnız pragmatistler, işte tamamen cezridirler. Prağmatistler mücerredata, lâfzenlik halindeki felsefi münakaşata arkalarını dönmüşlerdir. Tecrübeye takaddüm eden nazariyattan uzak durmaya karar vermişlerdir. Müşahhasa, vak'aya, ef'ale teveccüh etmişlerdir.

Prağmatizm de amprizimle beraber rasyonalizme karşı cephe almıştır. Nascılığa, sun'i nazariyeciliğe, hakikati ilâhiyat mebdelerine rapte çalışan hatayaya karşı cephe tesis etmiştir. Prağmatizm bir usuldür. Alemi yeni bir zaviye dahilinde rüyete başlamış bir usuldür. İlim ile felsefeyi birbirine takırıp vazifesini deruhte etmiş bir usuldür.

— Daha var —

Refet Sadettin

Tedrisî ve terbiyevî meseleler

Ünitenin toptan plânı ile günlük plânını yapmak hususunda tatbikattan alınan neticelerin esas hatları

— 2 —
(*)

Eski programlarla yeni programları ayıran büyük farklardan birinin de toplulaştırma olduğu malumdur.

Alâka merkezleri etrafında toplanan derslerin, şamil ve ihatalı şekil de tatbikat sahası bulabilmesi için yine toplu ve etraflı bir plânın tanzim edilmesi zarurî değil midir?

Ünitenin toptan plânı ise, bu ihtiyaç ve zaruretin doğduğu yeni bir şekildir ki, esas itibarile alâka merkezlerine üç safha için de mütalea eder. -müşahade, iştirak, ifade -

İşte toptan plân bütün bu safahati ile mevzuun her cihetten tetkik etmek suretile vücade gelen bir plân olduğundan toplu tedris sistemi için en elverişli bir şekil olmak lâzım gelir.

1 — Ünitenin toptan plânı ile günlül plânlarda müşahadeye dair farklar.

A — Ünitenin toptan plânında müşahade, faaliyetlerin başlangıcı, hatta mevzuun bel kemigidir. Günlük plânların perakende olarak, alâka merkezlerine istinat eden rabitasız müşahadelerine mukabil geniş ve etraflı bir hazırlığı mahsulü olan ve her cihetten münasebetleri gözeterek vücut bulan toptan plân; aynı alâka merkezine ait muhtelif müşahadelere dahi daima biri diğerini tamamlayacak surette hareket edilmesini mümkün kılar.

Halbuki günlük plânlarda hazırlığı bütün bir ünite mev-

(*) Baştarafı 67 nci nushamızdadır.

zuunu cami olmaması dolayisile bu rabıta ve münasebetleri gözetmek ve ona göre müşahedeleri tertip etmek kabil olmaz.

B — Günlül plân da muallim alâka merkezini icap ettirdiği müşahede faaliyetlerinin hepsini tasarlamadığı cihetle yalnız bir kısmını alarak müşahede faaliyetine geçecek, fakat intihap ettiği müşahede mevzuunun diğerlerinden nedereceye kadar evel ve sonraya bırakılması lâzım geldiği takdirden uzak kalacaktır. Halbuki toptan plânla müşahedelerin bir sistem dahilinde tam cepheli cereyanı temin edilmiş bulunuyor. Ayrıca günlük plânda müşahede mevzuu olarak konulmuş olan leylak, diğer bir hayvan, nebat ve cemiyete ait mevzular müşahedeye gidildiği zama plânda tespit edilen vaziyetin hasıl olmaması takdirinde mesai saati açıktaki kalıyor. Muallim arkadaş diğer sahalara ait hazırlığını yapmadığı için müsmir şekilde meşguliyet gösteremiyor.

2 — İştirake ait faaliyetler:

Ünite plânları muhtelif derslerin yekdiğerine bağlamakla ve ve onları toptan tertip ve tanzim etmekle kalmıyıp alâka merkezinin icap ettirdiği münasebet ve rabıtaların hepsini de mütalea edebilmek kasdile hadisatın zaman ve mekân dahilindeki vaziyetini de nazarı itibara almış ve ona ayrı bir mevki vererek ikinci bir safha teşkil etmiştir. Filvaki günlük plânların muhteviyatını tekik edecek olursak bu kısma ait hazırlıklar yok değildir. Fakat çok dar bir çerçeve dahilinde insicamsız ve sun'î irtibatlarla cereyan eder. Halbuki ünitenin toptan plânını iştiraklerde müşahedeleri gibi etraflı, sistemlidir. Muallim toptan hazırlanması dolayisile bu sahadaki mesaisinde de güzel bir tertip ve dağıtma vücuda getirir.

3 — İfadeye dair farklar:

A — Ünitenin toptan plânında resim, elişi, tahrir, şifahi ifade ve beyan faaliyetlerinin daha geniş bir ufuk dahilinde yürüdüğünü hasseten zikretmek lâzımgelir.

Zira; plânın müşahede ve iştirak safhalarındaki teknik bilgileri tespit için her fırsatta ifadeye yer verilmiştir. Toplu bir şekilde ilerliyen ahenktar ve tertipli bir müşahedenin

ifadesi hiç şüphe yok ki daha kuvvetli olacak. Bunun içindir ki toptan plân usulü alâka merkezine dair olan hafıza, muhayyele, unsur malzemelerini zenginleştiriyor. ve binaenaleyh bu zenginlik dolayisile bu kısım faaliyetler üzerine müspet tesirler yapıyor.

Hususile bu tesirleri tahrir ve resimde tebarüz ettirmek mümkündür. Çocukların ilk devrelerindeki ifadeleri his ve heyecandan ziyade bilgi ve görgülerini tespitten ibaret. Lâmbaya ait tahrir faaliyetine geçen çocuk, bize lâmba üzerinde gördüklerini yani şişesini, vidasını, fitilini ve sairesini yazıyor. lâmbadan mütevellit heyecanlı bir vak'ayı meselâ yangını hatır ve hayaline getiremiyor. Lâmbanın bu kısımlarını ifade için müşahede ve iştirakların mühim rol oynadığını asla unutmamalıyız.

İşte bu etraflı gidiş çocuklarda kuvvetli tedairler teşkiline de hizmet ediyor. Bu sebeple aldıkları müşahede ve malûmatın hayatıyeti çok barizdir. Bunları her zaman hafızalarında uyanık bulmak mümkündür. Şunu ilâve etmek iktiza eder ki tahrirî ifadeye olduğu gibi müşahhas ifadeye dahi mevzuu bütün teferruatı ve daha ince bir görüşle tespit etmede toptan plânın tesiri büyüktür.

Ünite plânlarının diğer hususiyetleri

1—Toptan plânla talebe kısa bir zamanda faaliyetinin gayesini kendi kendine duyuyor ve bu gaye etrafında faaliyetini teksif etmeğe uğraşiyor. Alâka [merkezi etrafında mütemadî bir araştırma faaliyetine geçiyor. Artık mevzua müteallik eşya ve malzemeyi muhtelif şekillerde bulmağa, toplamaya, gaye etrafında dönmeğe, kendi hayatına tatbik etmeğe kullanmaya başlıyor. Çocuk bulup getirici oluyor. İşte bu halile ünitenin toptan plânı kısmen bir projedir.

Günlük plânda alâka merkezi etrafında çok kısa zamanları ihtiva etmesi, rabıtaların kuvvetli olmaması dolayisile mevzuun gayesi şülenemiyor.

2 — Toptan plânda haftalık ders programını çocukların

alâkaları vücutta getiriyor. Muallim her ders için ayrılan zamanı nazarı itibara alarak mevzu, gidişe ve alâkaya göre derslerini tevzi ediyor.

3 — Toptan plânda çocuğun içtimaî ve tabiî muhiti ile alâkası çok candan ve içten oluyor. Çocuk bilmiyerek içtimaî ve tabiî muhitin şeniyetleriyle karşı karşıya kalıyor. Hariçteki hayatla olan rabıtası kuvvetleniyor.

4 — Toptan plânların tatbik sahasındaki faaliyete ait hazırlığı 15 günde veya 20 günde bir değildir. Zannedilmemelidir ki muallim toptan plânı yapmakla mevzu devam ettiği müddetçe hazırlıksız kalacaktır. Hiç şüphe yok ki ertesi günkü faaliyetinde nasıl hareket edeceğini tayin etmiş tasarlamıştır. Aksi halde pusulasız kaptandan farksız olur. Binaenaleyh toptan plân, günlük plânı da cami olması itibarile aynı zamanda yukarda da izah ettiğimiz sistemli gidişle günlük plâna nazaran daha iyi neticeler vermektedir.

Ruhî inkişaf ve bilgi ile birlikte itiyatlar kazandırmağa amil olmaktadır. Çocuklar buldukları eşya, sordukları suallerle ve bilhassa görücü vaziyetlerle bunu bize ispat ediyorlar. Bununla birlikte toptan plânda muallim arkadaş mehaze müracaat etmek, vesika toplamak kendi hayatına tealluk eden müşahede ve intibaları katmak ihtiyacını, günlük plâna nazaran daha kuvvetle duyuyor.

Son olarak diye biliriz ki ünitenin toptan plânı, günlük plânlara nazaran muallim ve talebe için daha mütekâmil bir plândır.

*
*
*

Ünitenin toptan plânında hissedilen bir ihtiyaç vardır ki o da alfabe ve kıraat kitaplarının, toplulaştırıcı faaliyeti - muallimi işgal etmemek için - göz önünde tutarak tertip edilmesi ve ona göre bir değişiklik yapılmasıdır. Bilhassa birinci sınıfta şiddetle ihtiyaç hissettiriyor: İkinci ve üçüncü sınıflarda toptan plânın bütün safahatı mevzuun icap ettirdiği faaliyetlerle takip edilebildiği halde birinci sınıfta maalesef mevzuu her an yaşamak ve yaşatmak mümkün olmuyor. Bu sınıfta aile muhitinden ayrılarak toplu bir hayat içine atılan çocuklara, yepyeni itiyatlar kazandırmağa muallim hemen hemen faali-

yetinin mühim bir kısmını bunlara sarfetmek lüzumunu duyuyor. Hiç şüphesiz bütün bunları alâka merkezleri etrafında toplamak, bu şekilde her faaliyeti oraya bağlamak suretile vermek ne kadar istenilen bir şey. Bilhassa bugün için duyulan en derin boşluk alfabein hayat bilgisi mevzularile münasebettar olarak ilerliyemiyiştir.

Bizde alfabe ve kıraatın kitaptan takibi bir zaruret olduğuna göre diğer sınıflardaki gibi bütün faaliyetlerin alâka merkezlerine uyabilmesi için o şekilde bir kitabın tertip ve tanzim edilmesi lâzımdır.

Aksi halde toptan plânda birinci sınıf için bir ayrılık bakı kalacaktır. Filvaki, ünitenin toptan plânlarını tatbik ederken hayat bilgisi mevzularına da temas etmek mümkün oluyor. Ama bunların tedrici bir tekâmül takip ederek temadisi için evelden düşünülmüş, tertip ve tesanif edilmiş bir eserin vücudu muhakkak lâzımdır. Bu kitap ihtiyacını öne sürerken günlük plânların bundan vareste kalacağını düşünmek hatırdan geçmez. Çünkü, prensibimiz toplulaştırma olduğuna göre böyle bir kitabın vücudu her iki şeklin tatbikini kolaylaştıran mühim bir amil teşkil edecektir.

Hayat ve zümre defterleri

Rüznamenin bu maddesi çocuk faaliyetine ait olduğu için hususî bir ehemmiyeti haizdir. Münakaşanın inkişafı için Halitbey mektebi ikinci devre son sınıfından getirilmiş muhtelif çocuklara ait zümre defterlerini muallim arkadaşlara Ferit Oğuz Bey dağıttı. Heyeti umumîyye bu mevzu etrafında isabetli görüşlerini izah etmeğe başladı. Çok istifadeli olan bu fikirlerle tecrübi ifadeleri iki zümreye ayırmak kabildir.

1 — Hayat ve zümre defterlerinin terbiyevî kıymeti.

2 — Zümre ve hayat defterlerinin iktisadî kıymeti.

A — Hayat ve zümre defterlerinin terbiyevî kıymeti muallim ve talebeye ait olmak üzere iki taraflı düşünüldü. Ünitenin toptan plânının tabiî bir neticesi olan tek defter

muallimin topluluk işini kolaylaştıran hakiki bir yardımcı olduğuna şüphe kalmadı. Bundan mada bir ünite zamanına sığmamış geniş te olsa çocukları mahdud bir çerçeve içine sıkıştırmak istemiyen muallim arkadaşlar için tek defter çocuğun muhite sevk edilmesi, zengin menbalar araması bunlardan doğacak terbiyevî faydaların elde edilmesi dolayısıyla çok müsmir bir yol telâkki edildi.

Talebe için mevzu bahsolan faydaları şöyle tespit edildi:

- A — Talebe tek defteri seviyor.
- B — Talebe tetkike alışıyor.
- C — Talebe kolaylıkla geçmiş defterini tekrar ediyor.
- Ç — Talebenin elleri, gözleri...havassı terbiye ediliyor.
- D — Talebe yaradıcı oluyor.

I — Talebenin tek defteri sevdiği müteaddit tezahurlarıyla anlaşılıyor. Çocuklar bu sevgilerini çok zaman herhangi bir vesile ile izhar ettikleri gibi onu taşıırken, başkalarına gösterirken, ona yeni şeyler ilâve ederken içli bir zevk duydukları muallim arkadaşlar tarafından görülmüş birer hakikat olarak telâkki edildi

2 — Tek defterle uğraşan talebenin eskisinden [çok farklı bir tetkik faaliyeti içine girdiği ve toplanan müteaddit vesikaları büyük bir dikkatle ve isabetle defterine yerleştirdiğini gören muallim arkadaşlar bu ümitli neticeyi büyük bir memnuniyetle tasrih ettiler. Bilhassa çocukların tecessüs ve araştırma gibi insiyaklarını tatmin eden bu faaliyet kıymetli vazifesile bizleri bir kat daha sevindirmiş oldu.

3 — Çocuklar defterlerinin sayfalarını açarlarken geçmiş derslerinin çok bariz ana hatlarını daima görüyor. Bu görme fiili çocuktaki hafızanın daima zengin bulunmasını temin ediyor. Bilhassa topluluğunu mnhafaza eden bu sayfalar heyeti umumîyesile çocuk dimağında zincirlenmiş kül bir malûmat olarak daima mahfuz kalıyor. Çocuklar bu vasıta ile tedai ve tekrarı gayet kolaylıkla temin ediyorlar.

4 — Talebe tek defterine yapıştıracak muhtelif malzemeyi

bütün itinasile tophıyor, kesiyor, sıralıyor, yapıştırıyor ve süsliyor. Bu faaliyet esnasında muhtelif hasseler damia işlek bulunuyor. Bu ise hasselerin terbiye edilmesi notkasından pek mühim rol oynuyor ve çocukların geniş geniş mikyastaki hasse faaliyeti terbiyevî vazifesini hakkile yapmış oluyor.

5 — Çocuk defter faaliyeti esnasında kendi zevkinden, kendi muhayyelesinden bir çok şeyler ilâve ediyor. Kartpostalları matbu resimleri boyuyor. Pastel, yağlı boya, sulu boya gibi muhtelif malzemeden istifade ederek ruhuna uygun tezyinat yapıyor. Vesikaların müteaddit yapıştırmak tarzlarını kolaylıkla buluyor.

Bilhassa tasnif ve terkip faaliyeti bu işin kuvvetle çeken tarafıdır.

II— Tek defterlerin iktisadî kıymetine gelince:

İlk mekteplerin birinci ve ikinci devrelerinin müteaddit sınıflarında kullanılması lâzım gelen defterlerin fiatları hesap edilince tek defterlerden pek pahalıya malolduğu anlaşıldı. İkinci devrede bu fark pek barizdi. Bu suretle zaten malûm olan bu netice tek defterlerinin diğer defterlerden ucuz olarak talebeye maledildiği bir daha anlaşılmış oldu. Müzakerenin bu safhasından sonra defterlerin içine yapıştırılacak malzeme iktisadî cihetten tetkik edilmeğe başlandı.

Tebellür eden fikirler:

1 — Defterlerin içine yapıştırılacak kâğıtların bir taraflarından istifade edilmeli diğer tarafı deftere yapıştırılmamalı.

2 — Defterlerin içine yapıştırılacak kâğıtların iki tarafından istifade etmeli ve aynı mevzuu takip eden sayfalar alt alta gelmek üzere yalnız uçlarından tek defter sayfasına raptedilmeli.

3 — Zengin talebenin doğrudan doğruya para ile temin

ettiği bir çok şeyleri kendi imal etmesi yoluna gidilmeli. Bu suretle sınıfta fakirleri de korumalı.

4 — Çocuklara hariçten temin edilmiş resim, kart gibi malzemeler yapıştırmamalı. Çocuk mesaisinden başka hiç bir şeye yer vermemeli nihayet bütün fikirler şu netice etrafında toplandı:

Bu tedris senesinin başında başlayan bu işin ortaya atılan fikirlere nazaran tecrübesine devam edilmesi. Sene sonundaki içtimada alınan neticelerden en münasibi heyeti umumîyenin karare ile gelecek sene mesaisine esas olacaktır.

Rendement Testleri meselesi

Bizzat muallim, teftişle mükellef başmuallim ve müfettiş şimdiye kadar tetkik edilen mevzular hakkında en ehemmiyetli addederek seçtikleri bir takım tahrirî sualleri sormak suretile tahrirî yoklama yapıyorlardı. Bu tahrirî yoklama: sual tertibi, ehemmiyeti, hafıza ve muhakemeye teallüku, tashih keyfiyeti, talebenin tahrirî ifade kabiliyeti, sorulabilen suallerin mahdudiyeti, nihayet elyazılarının okunması müşkülâtı karşısında yukardaki vazifedarlar bu mahzurları ortadan kaldıracak, tecrübe edilmiş esasları iki senedenberi aramakta idiler. 1929 ve 1930 seneleri ilk tedrisat müfettişleri kongrelerinde bu iş üzerinde konuşulmuş ve buna ait bazı esasları tespit etmiştir.

Terbiye'nin 29 uncu sayısında neşredilen « Test nedir » makalesi meseleye daha çok vuzuh vermiştir. O makalede « Testler, ... mutat tahrirî yoklamaların kusurlarını ve noksanlarını tashihe çalışan cehtin eseridir. Testler, nadir fırsatlarla kullanılacak hususî bir usul addedilmemeli, her mektebin levazımı meyanında kabul olunmalıdır. » denilmektedir. Bu iddia duyulan ihtiyacı tatmin edici mahiyettir. Makalenin

temadisi de bunu teyit etmektedir. İçtimada muallimler hep bu ihtiyacı ifade etmişler ve tatmin yollarını araştırmışlardır.

İçtimaa esas olan ruznamenin bütün maddeleri muallimin günlük faaliyetine teallük eden teferruattır. Yeni içtimaî telâkkilerle yeni müfredat programı tatbik eden rus muallimlerine « mektebin amelî mesaisinden ibaret olan bütün cüzîyatı ve mevadî tahlil etmek ise muallime ait vazifedir » diyen terbiyeciyeye ve muhterem Şemsettin beyefendinin sarîh teyitlerini de hesaba katarak diyoruz ki: Türk ilk mektep muallimi de yeni Müfredatin ruhuna uygun salim, sahîh terbiye ve tedris yollarını tahlile girmiştir. Duyulan ihtiyaçlar gün geçtikçe muallimin mesaisile sarahat ve vuzuh kazanmaktadır. Yalnız garp me hazlerinden yapılacak tercemelerin tacili ve teksifini alâkadar şahsiyetlerden beklemektedir. Okuma ihtiyacımızın tatmini temennisile içtima nihayet bulmuştur.

*
**

Bu içtimain neticelerin toplayanlar:

Necati B. Boşmuallimi Şekûr Halî Bey, mektebi muallimi İhsan, Tatbikat muallimlerinden Behzat ve Himmet Beyler.

İktisat bahisleri:

İhracat kooperatifimi ?

Günlük matbuat; her gün Ankaradan aldıkları telgraflarla ihracatımızı tanzim etmek yolundaki emel ve arzuları hülâsa etmektedir. Bu haberlerde en ziyade ileri sürülen ihracat kooperatifleri teşkilâtıdır. Bu; günün meselesi halinde ve sihirkâr bir temasla ihya edilecek bir uzuv mahiyetinde telâkki edilmektedir.

Filhakika bu günkü ihraç şekillerimiz noksandır. Hatahdır. zararlıdır. Memleket istihsalinin hakiki randımanını vermekten âcizdir. Buna ait uzun raporlar yazılmış, incir ve üzümlerimizin, tütünlerimizin, pamuklarımızın ve daha bir çok zirai mahsüllerimizin dünya piyasasına arzındaki eksik cihetler etrafı ile münakaşa edilmiş ve bunların ıslahı yolunda umumi bir kanaat hasıl olmuştur.

Biz bu vadide bir misal vermek için şimdiye kadar temas edilmeyen bir mahsulümüz üzerine nazarı dikkatı celbile iktifa edeceğiz:

Gülyağlarımız, memlekete para getiren ve müstahsili çok meşgul etmiyen, tehlikesi çok az bir mahsulümüzdür. İstihsal mıntakaları ise bunun yetiştirilmesi ve istihsali hususunda eyi melekeler edinmişlerdir. Ancak ihraç noktasına gelince «Avrupa piyasalarında aranan bir mal olmakla beraber bizde hasıl olan Gülyağlarının markası olmaması yüzünden Avrupa tüccarı emniyet etmemekte ve Bulgar gülyağları ekseriyetle tercih olunmaktadır.

Markanın mefkudiyeti nümune celbini intaç etmekte olup bu da hem vakte muhtaç ve hem de nümune üzerine iş yapmak müşkülâtını meydana getiriyor. Halbuki Bulgar mallarının ekserisi markalı (standardize) olduğu tahkik edilmiştir.

Nümunesiz olarak bu markalar üzerinde alım satım oluyor.(1)»

Şu misalde gösteriyor ve yakından da biliyoruz ki ihraç şeklindeki hata yüzünden bu kıymetli mahsulümüzü Bulgarlara satmağa ve onlar vasıtasile cihan piyasasına arz etmeğe mecbur kalıyoruz ki bu çok hazin ve ağır bir şeydir.

Lüzumuna ittifak edilen ihracatımızı tanzim yolunda günün fikirleri müphem ve dağınık olmakla beraber işi tabii mecra-sında takip edersek neticeye vasıl olmak kolaylaşır.

İhracat kooperatifleri; kaidesi istihsal kooperatifleri olan bir ehramın zirvesi demektir ve nasıl kaidesiz bir ehram tasavvuru mümkün değilse böyle bir anda kurulacak bir ihraç kooperatifinin vücuduna da imkân verilemez. Bunun tabii inkişaf şekli şudur. Müstahsiller birleşir ve istihsali kuvvetlendirir ve toplar, mahsulü satmak muvace hesinde teşkilâtını genişleterek ihraç pazarlarıyla temas yolu arar, ve bu ihtiyaç ta ihraç uzviyetini yaratır.

Filhakika satış meselesi istihsale başlanırken düşünülecek bir iştir ve mahalli kooperatifler içinde böyle bir satış hamlesi vardır. Ancak bizdeki kooperatiflerin - hemen hepsi diyeceğim. - istihsal değil kredi kooperatifi olduklarından bunlar için henüz toplu istihsal olmadan toplu satış teşkilâtı yapmağı düşünmek imkânsızdır.

Şu halde kredi kooperatiflerinden istihsal kooperatiflerine geçmeğe ve bundanda ittihadlarla ihraç uzuvlarını yaratmağa imkân hasıl olacaktır.

Bunun zamana ve anasıra muhtaç olduğunu düşünürsek en nikbin tahminlerle bile günlük bir mesele olamayacağına hükmetmek iktizaeder. Filhakika zamani kısaltmak ve anasırı kuvvetlendirmek bizim ceht ve gayretimize tabidir. Kooperatifler; yukarıdan aşağıya mı veya aşağıdan yukarıya mı gider şeklindeki münakaşaları bertaraf ederek milletin kesif kitlesi ile münevver ve müdir zümresi eyi kaynaşır ve bilhassa millet vekilleri bu işi üzerine alarak her iki zümre ile olan alâkasından istifade ederse yakın bir atide hayırlı neticeler almak hiçte müşkül değildir.

Filhakika kooperatifler, devlet kuvvetinin mutlak müzahareti kadar halkın iman ve terbiyesine de istinat eder.

Yalnız bir taraflı tutulacak her hangi bir işteki muvaffakiyetsizlik, kooperatifler içinde ya halkı veya devleti ihmal halinde aynı mukadderata tabi olur.

Halbuki millet vekilleri; içinde bulunduğu halk kitlesine kooperatifçiliğin ona teveccüh eden iman ve terbiye cihazlarını vermeğe kâfi zaman ve salâhiyete fazlasile maliktirler. Bilhassa halkın devamından emin olmak istediği devlet muzaheretini duyuracak en salâhiyettar ses onlarıdır.

Hülâsa edelim ki ihracatımızın tanzimi için kooperatifçiliğe gidersek mutlaka istihsal kooperatiflerini kurmak ve bunları satış sahasında toplamakla işi başarabiliriz.

Diğer şekiller ne nam verilirse verilsin kooperatiften ziyade ihrac büroları mahiyetini alacaktır. İzmirin istirdadını müteakip ihracatçı tüccarlarımızın azlığı muvacehesinde aynı münakaşalar yapılırken tahakkuk edemiyen bir fikir etrafında toplanılmıştı:

İmtiyazlı bir banka ihracatı deruhte edecek bunun tamami tüccarı bilgili memurları dahilde mübayaat yapacak ve yine cihan piyasasına ve her malın hususiyetine vakıf memurlar bunları Avrupadaki şubeleri vasıtasile satacaktı.

Bu haddizatında çok iyi bir fikir olmakla beraber hemen şamil bir tarzda tecrübesi bile insana cesaret vermiyecek derecede müşkül bir işti. Bilhassa cihan pyasasının pek kısa zamanlarda büyük tahavvüller yaptığı böyle bir sırada çok geniş nispette ve ağır dönecek bir teşekkülün zararlarını kime yükletmek icap edecektir.

Şu halde bugün yapılacak bir teşekkül ancak tüccarımıza dahakuvvetle müzaheret edecek ve onun bir çok mahrumiyetlerini noksanlarını daha yakından telâfi edecek bir ihracat bürosundan başka bir şey olamaz.

Kemal Turan

A. P. Tchékhofov

Kısmen Profesör M. Jules Legras, dan

Çar birinci Nikolânın zâlmâne idaresine karşı Rus gençliğinin gösterdiği sonsuz mücadeleler, elbette yersiz değildi. Artık her kes hürriyet istiyordu. Décembristes'lerin hak için ve halk için yaptıkları ihtilâl, gönüllerde mukaddes birer kıymet kazanarak hükümrân oluyordu. Gerek üçüncü Aleksandr, gerekse oğlu, umumî efkârın bu şekildeki tecellisinden tamamen bihuzurdular. Onların içlerini yiyen müthiş bir yılan vardı. O da halkın serbestiye kavuşması diğer bir tâbirle kendi kendini anlaması, kendi kendini bulması tehlikesi idi. Filhakika bu tehlike, müteakip devirlerde yavaş yavaş mevcudiyetini göstermekte gecikmedi. İktisadî inkişaftan âzamî bir süratle istifade eden silyasî guruplar, kuvvetli ihtiyaçlarla gıdalanan içtimâî reformlarını korkmadan icraya başladılar. Her şey iyi gidecekti, fakat ortada ansızın derin bir durgunluk, ölü bir hareketsizlik belirmişti. ve bu yalnız bir sınıfın bir kitlenin mahsulü değildi; Hemen her yerde, her çehrede dalmî bir işmîlazlıkla karşılaşmamak mümkünsüzdü. Aceba, buna sâik ne olabilirdi ?

Maziyi, eyice tetkik edersek me's'eleye sarahatle cevap vermiş oluruz. Ecdat göreneklerinden ve onların verdiği asırdide kanaatlerden, dünya yıkılsa bile vaz geçmeği aklına koymıyan Ruslar, memlekete giren yeni Evropaî telekkillerle, çalışma sistemleri önünde ruhen o kadar bucaladılar, medenî intikalde o kadar geniş bir betbînlilik ve sükûnet içine düştüler ki, bunun yegâne ilâcını meyhanede, Votka başında zehirlenmekte buldular. Münevverler bile her müflit teşebbüse karşı adam sende.. sanki ne olacak eski tas eski hamam değil mi?. diyorlardı, Mânevî ıztırâp elle tutulacak gözle

görülebcek kadar müşahhastî ve maatteessüf o tarihe değîn de hastalığın aslına, menşelne dair tek bir satır yazılmamıştı.

İşte tam bu hâletli ruhiye içersinde ve mütemadî furtuna yapan bir müskirat deryasında A. P. Tchékhof'un eserleriyle yüz yüze geliyoruz. 1860 da Taganrog'da doğan muharririn annesi ve babası köylüdür. En evvel tibbiyyeyi ikmal etmiş Zemstvo'da tabip iken, kendisini bütün bütüne edebiyata vermiştir. İlk neşrettiği yazılar, mevzu ve hareket itibarile dalma canlı eğlenceli uzun hikâyelerdir. 1888 de daha olgun yazılarını hazırlamaya çalışmışsada, "o tarihten itibaren dram nev'i yegâne meşgalesi sırasına girmiştir. Üslûbu çok asabî olmakla beraber, berrak ve selistir. İçinde, karîl, yanında sürükleyen bir inelzap vardır. Eserlerinin umumunu üçe ayırabiliriz. Birinci kısımda muharrir tamamen Humorist'dir ikincide facianüvis, üçüncüde de sosyoloğdur. Bunları takip eden birde sahne hayatı vardır. Gördüğümüz bu kadar tenevvün sebeblni kendisine ait yapılan tenkitlerde aramalıdır. Meselâ ona-çok eğlenceli, çok güldürücü, fakat hayattan bir şey yok, bizi söylemiyor» diyenleri, Çehof bütün samimiyetile ve cankulağıyle dinlemiştir. Ancak, bundan sonradır ki, muharririn şe'niyetle temasa geçtiğini mujiği, burjuvayı, papazı, memuru kuvvetle gördüğünü ve onları kendisine has san'atıyle yuğurduğunu müşahade ediyoruz. En neş'eli parçalarında bile, insanı düşündüren bir ye'is mevcuttur. -Hayat nedir ve neye yarar?-mevzuu çok mâhîrâne bir işlenişle satırların aralarına yerleşmiştir. Unutulmamalıdır ki o zamanlar Ibsen ve Gerhart Hauptman'ın tesirile bu şekildeki tehassüsler fazlasıyla rağbet bulmakta idî. Bunların eserlerinde, bir çok insanların sebepsiz öldüklerini, vâki endişelerden can sıkıntılarından hayata vedâ ettiklerini kesretle görürüz. Çehof'un kahramanları onlara benzemekle birlikte, yine bâm başka bir hususiyet arzederler. Yarının muhayyel dehşetinden korkan bir delinin, mukaddesat namına her şeyi inkâr eden alkoliklin hemen birer kurşunla ve birer cümleyle intihar ettiklerini hikâyelerinde okursak hiç şaşmamalıyız, çünkü bunlar o devir Rusyasında fazlasıyla tesadüf olunan tiplerdendir.

Çehof, Turgenlesten, Tolstoiden hatta, Puşkinin o eski

meskûresinden çok başka bir noktai nazara maliktir. O da, bu saydıklarımızın Rus köylüsüne perestîşlerine mukabil, onun, Mujikler atlı neşrettiği bir kitapta, bunlardan nefret etmesi, çiftçiye, kaba, pis, serhoş yalnız para ve toprak düşünen insan demesidir.

Tiyatrolarının en ehemmiyetlilerinden « Ayı » « Teklif » « Son eser » vodövlüdür. « Üç hemşireler » « İvanof » « Kirez bahçesi » « İvanof » « Amuca Vanya » gibi eserlerde dramdır. Vodövlilerinde pek derin olmıyan bir eğlence göze çarpar. Dramda ise bil'akls kuvvetli bir hususiyet ve muvaffakiyyet bilâistisna bütün eserlerinde meşhuttur. Bu garip şahsiyet kadar « can sıkıntısını » psikolojik bir meheke vuran pek az insan vardır; Elindeki yegâne eleman « canı sıkılan adam »dır. « Canı sıkılan adam » refikasıyle geçinemiyor mu ondan bıkmış mıdır? hemen durmayıp yanına glder. Seninle canım sıkılıyor. Sana tehammül edemiyorum. Ayrılalım der... İkinci mecliste yine beraberlerdir; karısına avazı çıktığı kadar bağırır. -Ayrılalım, mutlak ayrılalım, bu zamana kadar söyleyememiştin, fakat işte söylüyorum, sen mühlik bir hastalıkla mâlûlsün Seninle, beraber yaşayamayız. - Hayat arkadaşı bu cümleleri hayretle dinler, ve birden yere düşer. - Muayeneden sonra anlarız ki, artık her iş bitmiş, ansızın ölüm vuku bulmuştur.

Bir kaç gün ya geçer ya geçmez, kahramanımızdan da bir haber alınır ve uzun süren asabî ihtilaçlardan sonra kendini öldürdüğünü son sahifelerde mufassalan okuyarak kitabı kaparız. Çehof, şimdi bile Rusyada en çok okunan bir muharrirdir. Yaşadığı devrin ruhi anarşisini tespitile büyük muvaffakiyyetler ibraz etmiş, tamamen orijinal denebilecek bir kıymettir 1904 de vefat etmiştir.

İ R F A N

İtizar - geçen nüshadaki « Puşkin » maklesinde yanlış çıkan « Shakespeare'i tamamen olduğu gibi bazılarının da taklit... » Cümlesinin doğrusu « Shakespeare'i okuduğu... » gibidir. Tashih olunur.

Eduard Spranger

İdealist bir filozof olan Eduard Spranger 1882 tarihinde Gross LiechterFeld'de doğmuştur. İlk ve orta tahsilini bitirdikten sonra Berlin darülfünununun felsefe kısmına girmiş ve meşhur felsefe profesörü W. Dielthei'nin en maruf talebelerinden olmuştur. Darülfünunu ikmal edince bir müddet bu darülfünunda bunu müteakip 1911 senesinde terbiyeci ErnstMeumann'ın yerine Leipzig darülfünunu pedagoji profesörlüğüne tayin olunarak sekiz, dokuz sene burada çalışmış ve 1920 de Dr. Riehl'in Berlin darülfünunundan ayrılması üzerine buraya davet edilerek felsefe ve pedagoji profesörü olmuştur.

Eduard Spranger'in eserleri tetkik edildiği zaman W. Dielthei'den ve filozof Paulsen'den mülhem olduğu bariz surette görülüyor. Netekim vucude getirdiği ruhiyat sistemine W.Dielthei'nin fikri ilimler hakkındaki düşünce ve prensiplerini esas ittihaz etmiştir. Spranger'in tasavvur ettiği ruhiyat sisteminin vazifesi insanın uzviyeti ruhiyesini ve bunun muhtelif tezahürlerini; mahiyet ve bünyeleri itibarile terkibi bir tarzda tetkik etmektir. Bu ruhiyat Herbart'in bütün ruhi e'ali, mefkûreye intikal ettirerek, tasavvurların hareket ve muvazenesine istinat ettirmek suretile izah eden automatique bir mahiyetteki Rationnel psychologie'ye tamamen muarızdır.

Yine bu filozofa göre: iradeyi ruhun en esaslı bir melekesi addeden Alman ruhiyatçısı. W. Wundt'ın iradî ruhiyatı Wolontaristische psychologie, pedagoji noktai nazarından kâfi bir istinatgâh teşkil edemez. Tecrübi ruhiyatta aynı noksanlıktadır. Gerçi tecrübi ruhiyatın pedagoji sahasında husule getirdiği yenilikler inkâr edilemezse, hiç şüphesiz ruhi hayatın heyeti umumiyesine tecrübe ile nüfuz edebilmekte imkân haricindedir. Çünkü ruhun bazı basit hâlâtını ölçmek ve tetkik etmek kabil isede, çok mufassal olan ruhi hâlâtın öpjektif tecrübe ile anlaşılması mümkün değildir.

Spranger yine tecrübi ruhiyatı birde şu noktadan tenkit ediyor. Her hanki bir ilim yalnız tecrübe ile gaye ve usullerini çizemez. Hususile ruhi tecrübeler tecrübeyi papanın idrak ve tefsirine daha fazla arzı ihtiyaç mes ettirir. O halde harici tefehhüsa süpjektif tefehhüsün refakatı şarttır. Binaenaleyh tecrübi ruhiyat, pedagoji için ancak yardımcı bir ilim mahiyetini haiz olabilir.

E. Spranger daha fazla hayatıyat esasatını takiben insanın ruhunu zahiren yekdiğeri ile alâkası yok gibi görünen münferit melekeleri ile değil, heyeti umumiyesile bir vahdet ve kül halinde tetkike taraftardır. Çünkü ona göre ruhun muhtelif hareket ve faaliyetlerinin bir hayat şeklinin, muayyen bir, bünye ve teşekkülün muhtelif istikametlerdeki tezahüründen başka bir şey değildir. Bu noktai nazardan psikolojisine Strukturpsychologie bünye psikolojisi ismini vermektedir.

E. Spranger in Struktur kelimesinden istihdaf ettiği mana şahsiyetteki icrai kudrettir. İcrai kudretten gayede şahısta öpjektif kıymet mikyasının tahakkukudur. Spranger insanların şahsiyetlerini hayattaki kıymet takdirlerine göre hükmediyor. Zira ona göre bir şahsiyetin teşekkülü kendisinde mevcut kıymet istidat ve hükümlerinin istikamet ve teşekkülüne göre taayyün eder. İnsan dünyayı ancak bir taraftan görür. Hayatın daima ittibama mecbur olduğu ve ona intibak ettiği muayyen şekiller vardır. Binaenaleyh sprangerin psikoloji sisteminin anlaşılabilmesi için muayyen hayat şekillerinin mevcudiyetini kabul zarureti vardır. (*) İdealist Sprangerin vazettiği psikolojinin materyalist noktai nazardan izahı gayri kabildir. Çünkü o evvelâ şahsiyetler haricinde bir takım mebdeler ve kıymetleri ihtiva eden afaki bir kültür aleminin mevcudiyetine kanidir. Bu âlem ilim, ekonomi, nefis san'atlar ve siyaset gibi muhtelif sahalara ayrılır. İnsanın ruhi bu sahalarla ve bunların temsil ve arzettiği afaki kıymetlerle irtibat ve münasebattedir. ve ancak bunlar vasıtasile ruhumuz, muhafazai nefis gibi hayatıyat ve ruhiyatın en basit sahasından hariç çıkarak tekemmüle doğru gider. Spranger uzviyeti ruhiyenin, öpjektif kültür aleminin muhtelif tezahüratı ile intibakını farz ederek diyor ki: Her bir kültür sahasına muayyen ve ruhi bir «ene» dairesi tekabül eder. Ruhi faaliyetlerimize hakim olan manevi kuvvetlerin nev'ine göre muhtelif mana

(*) Lebens formen (Hayat şekilleri)

ve mahiyette arzı vucut ederler. Meselâ «ilim» hey'eti umumiyesile din ve sanattan başka orijinal bir manayı haizdir. Bir tabloya baktığımız zaman bu görüş hadisesi, ruhumuzdaki hususi vaziyete göre muhtelif manalara vücut verir. İşte insan ruhunun bu muhtelif müşahede ve hayatı ile başka, başka manalar istilzam eden birbirinden kıymet siz kültür sahaları meydana gelmiştir. (*) Bu tarzferâ müsteniden Spranger ruhi hadisatı ikisi içtimai ve dördü di olmak üzere altı kısma ayırmaktadır. İlim, estetik, ekonomi ve din ferdidir. İlim hayatı anlamak ve öğrenmek, estetik güzelleştirmek ve yükseltmek, ekonomi tabiata hakim olmak ve müstefit olmak. Din kâinat ve hayatın umum manasını anlamak gayesini istihdaf eder siyasi ve iştirak kısmında içtimai ef'ali teşkil eder. Bu taksime göre Spranger insanları, nazari, bedii, iktisadi, dini, siyasi ve iştiraki diye altı tipe ayırmaktadır. Fakat hakikatı halde bu tipler yekdiğerinden kat'i surette ayrılmış değildir. Yani herhanki bir insan münhasıran bir kısım ruhi faaliyet tahtitesirinde bulunup diğerlerinden uzak kalamaz. Ancak bünyeye hakim olan ef'al ile tefrik edilirler. İnsanlar hakkındaki bu düşünce kültür sahaları içinde vardır. Bunların her birisi birbirlerine tesir etmekle beraber hakim olan kıymete göre muayyen tiplere ayrılabilir. Bu suretle ilmin; terbiyevi ahlâki ve iktisadi cihetleri olduğu gibi iktisadında ilmi, ahlâki hukuki amillerin tesiri altında kalan kısımları vardır. İşte E. Spranger insan tabiatlarının kibeli olan bu kanunlarından hayatın esas prensiplerini çıkarmakta ve her medeniyet tarihinin bunlar üzerine kurulmuş olduğunu söylemektedir.

Servet

(*) Kultur und Erziehung (kültür ve terbiye).